

tő gyúrta ama agyaggyurmát, amiből miután lelket lehelt bele, ember lett. Ebből viszont a szerző eltökélt szándéka szerint regény lett. Nagyszerű, jó regény. Olyan, mintha egy szuszra íródott volna, olyan, amibe ha belefogunk, nem lehet letenni, egy ültő helyben elolvassa az is, aki különben már rég beleunt a regények olvasásába. És az, hogy ellenállhatatlanul falatja magát a szöveg, nem mellékes erénye Apró István művészetének, ha már regényírára adta a fejét.

NÉMETH István

KALAPIS ZOLTÁN: RÉGI VÍZIVILÁG A BÁCISKÁBAN
ÉS BÁNÁTBAN
MIRNICS KÁROLY: KISEBBSÉGI SORS
A SZABADKAI KIADVÁNYOK BIBLIOGRÁFIÁJA
(1870–1918)

Kalapis Zoltán újabb művelődéstörténeti könyve, a *Régi vízivilág a Bácskában és Bánátban* című, noha tárgyában a Duna és a Tisza közötti térség és a Bega mente vízszabályozásának történetét göngyölkíti, tulajdonképpen letelepedésünk krónikáját vetíti elének. Köztudott, hogy a mocsarak és belvizek lecsapolása tette termővé a Bácska és Bánát nagy részét, és a vízszabályozás és a csatornaépítés megkezdésével párhuzamosan telepítte be Mária Terézia ezeket a vidékeket. Szinte drámába illő, hogy a vízmérnökök, Kiss József, Katona Antal, Beszédes József és Képesy József, majd később Türr István hogyan hadakoznak a bécsi kancelláriával terveik megvalósításáért, s medret szabva a vizeknek, teszik termővé az egykori lápot. Kalapis Zoltán ezúttal is levéltári pontossággal búvárkodik, a művelődéstörténész mindenre kiterjedő figyelmével dolgozik, dokumentál és következtet, bizonyít és magyaráz, föltételez és keresi tételeinek helytállóságát. Munkájában nem nehéz felfedezni a két alaplumához való kötődést, a Hírig Dénes szerkesztette *A magyar vízszabályozás története* (Budapest, 1973) és Nikola Petrović magyarul is megjelent *Hajózás és gazdálkodás a Közép-Duna-medencében a merkantilizmus korában* (Belgrád–Újvidék, 1982) című munkákkal való rokonságot. A régész módszerével hozza felszínre az újabbnál újabb adatokat, s könyve kultúrfogantatású szociográfiává válik. Ha tudjuk, hogy Kiss József pontosan kétszáz évvel ezelőtt ásatta meg nagyméretű munkálatainak kísérleteképpen Szivác és Verbász között a lecsapoló árkot, akkor azt kell mondanunk, hogy e könyv is kétszáz éves múltunk áttételes történelemkönyveként is olvasható.

*

Úttörő munkát végez Mirnics Károly *Kisebbségi sors* című könyvében: előbb a statisztikus szólal meg, aki a számok tükrében vizsgálja lélekszámbeli migrációnkat, hogy ennek alapján rajzolhassa meg a, sajnos, csak lefelé ívelő grafikongörbét, majd hol a politológus, hol a szociográfus, hol pedig a pszichológus szemével vázolja fel a nemzetiségi sorsot erősen befolyásoló tényezőket, mint amilyen a nemzetiség és a demokrácia, a hatalom és a nemzeti kisebbség vagy az asszimiláció kérdésköre, s jut el oda, hogy a szóránymagyarság állapotából mindinkább a szigetmagyarságig zsugorodtunk. Tézisszerű dolgozatai nyilván nem maradnak visszhangtalanul, s reméljük, ösztönzőleg hatnak újabb hasonló munkák megírására. Maga a szerző tudatosan áll ki a nagy nyilvánosság

elé, vállalva annak minden kockázatát, s nyilván ezért is fogalmaz előszavában a következőképpen:

„Az itt közölt tanulmányok a körülmények folytán nem egy rendszeres és szervezett, szerteágazó demográfiai, szociológiai vagy politológiai kutatásnak az eredménye: a szerző számára is hozzáférhetetlen volt sok adatbázis és dokumentációs anyag. Kérdés az is, hogy a múltban az ismert általános és kisebbségi körülmények között vállalható lett volna-e e rendszeres kutatás lehetősége. A kisebbségekről szóló elméleti szakirodalom a volt Jugoszláviában nagyon gazdag volt, de a mesterségesen gyártott, kitalált elméleteket úgyszólván semmilyen tudományos és empirikus kutatás nem kísérte. A kisebbségek valószínű helyzetét jószerevével ismeretlen maradt. Nagy a mulasztás. A szerző ebből eddig keveset törlesztett. Ehhez kellene mások segítségével. Közös erővel jobban menne.”

*

Amíg az imént bemutatott mű a közelmúltunkról szól, addig *A szabadkai kiadványok bibliográfiája*, mint azt az évszám is mutatja (1870–1918) időben egy más, pontosan a Monarchia idejét öleli föl, s folytatása az 1988-ban megjelent első kötetnek, amely a Szabadkán megjelent első nyomtatásos művek kronológiáját adja az időhatárként megjelölt 1870. esztendőig. Szentgyörgyi István és Eva Bažant egy sajátos bibliográfiai elvet dolgozott ki, s munkájuk felölelt minden Szabadkán megjelent kiadványt, könyvet, újságot, brosúrát, röpiratot, sőt még a zeneművet is. Ezenkívül megtaláljuk itt a szabadkai szerzőknek a városon kívül nyomtatott publikációit is, valamint a Szabadkával összefüggő kiadványokat. A két jeles szerző munkája ezáltal egyetemes helyismereti munka lett, amely magában foglalja a szabadkai nyomdászat adattárát is. Nyilván a bibliográfusok dolga lesz értékelni e terjedelmében is imponáns művet, e sorok írója viszont Szabadka szellemi életének almanachjaként olvasta a kéziratot, s forgatja ma már a könyv lapjait; a számos szerző, könyv, cím, iskolai értesítő, naptár, újság adata sajátos művelődéstörténeti olvasmány.

BORDÁS Győző

NÉMETH FERENC: A TORONTÁLI SZŐNYEG SZABÓ PALÓCZ ATTILA: RÉSNYIRE NYITVA

Az imént Herceg János könyve kapcsán az egykori Bács-Bodrog vármegye székhelyéről, Zomborról volt szó, Németh Ferenc könyve pedig Torontál vármegye székhelyére, Nagybecskerekre (a mai Zrenjaninba) kalauzol bennünket, méghozzá a századforduló éveibe.

A torontáli szőnyeg, amelynek történetével Németh Ferenc foglalkozik, fogalommal vált, a lexikonok külön címszóként tárgyalják. A szerző művészet-, pontosabban iparművészet-történeti munkájában azt vizsgálja, hogy a nagybecskereki háziiparból, a szőnyegszövésből hogyan lett iparművészeti ágazat, amelynek termékeit a századfordulón világszerte ismerték. Az átalakulás Streitmann Antalnak volt köszönhető, akinek a munkásságára Fülep Lajos művészettörténész is felfigyelt annak idején. Streitmann Antal arra bírta rá a szövőasszonyokat, hogy eredeti népi motívumokat szőjenek, és harsány színek helyett harmonizáló, ún. tört színeket alkalmazzanak. Tanműhelyekben tanította a szövőnőket ennek elsajátítására. Munkájában társra is talált, Kovalszky Sarolta szövőnőre, aki elsőként honosított meg Magyarországon egy sajátos szövési technikát, amelynek al-